

Derfor har vi brug for paradigmer

Kirsten Jeppesen Kragh & Lene Schøsler

Based on previous studies on verbs of perception in French and Italian, this study claims that the notion of paradigm is useful for the understanding of grammatical structure. Our case-study concerns the status of Modern French *voir* in the paradigms of presentation and of progressivity.

Nøgleord: paradigme, grammatikalisering, perception, præsentation, progressivitet

1. Indledning

Det er vores påstand at paradigmebegrebet er nyttigt når man vil beskrive sprogforandringer af typen (re)grammering, og at paradigmer giver en enklere, modsigelsesfri og visualiserbar fremstilling af den grammatiske struktur, især i forbindelse med undersøgelse af polyseme og multifunktionelle sproglige størrelser. Vi bruger paradigmebegrebet i overensstemmelse med Nørgård-Sørensen et al. (2011), jf. sektion 2.1, og begreberne grammering og regrammering i overensstemmelse med Andersen (2006), se sektion 2.2.

Udgangspunktet for vores refleksioner om paradigmer udgøres af en række undersøgelser af fransk og italiensk, her med særligt fokus på franske sanserverber, primært *voir* og dets konstruktionsmuligheder (Kragh 2009, Kragh & Strudsholm 2011, 2013, Kragh & Schøsler 2014, 2015). Disse inkluderes normalt ikke i en paradigme-fremstilling, men vi mener at det er oplysende at anskue konstruktionsmulighederne som paradigmatiske organiseret og ikke alene som valensforhold.

2. Definitioner

I Nørgård-Sørensen et al. (2011: xi) hævdes det at grammatiske størrelser adskiller sig fra ikke-grammatiske størrelser ved at være paradigmatiske organiseret. Det påvises desuden at paradigmatiske organisering ikke kun findes

inden for de områder af grammatikken der traditionelt opererer med paradigmer, typisk morfologi, men at vi også finder paradigmatiske organisering inden for andre områder af grammatikken, fx ledstilling og konstruktioner. I denne fremstilling vil vi beskæftige os med grammering og regrammering af konstruktioner¹.

2.1. Paradigmer

Et paradigme defineres traditionelt som et inventar af grammatiske størrelser der alternerer i en given syntagmatiske kontekst (Lyons 1968: 78). I Nørgård-Sørensen et al. (2011) fastholdes denne definition, men udvides således at paradigmet opfattes som det organisatoriske princip for grammatiske størrelser i modsætning til ikke-grammatiske, f.eks. leksikalske størrelser. Dette er forskellen mellem vores definition af hvad der er grammatisk, og hvilken status paradigmer har, og andre tilgange der henviser til paradigmer, f.eks. Lehmann (1995).

Vores definition af et paradigme hviler på følgende fem konstituerende træk (Nørgård-Sørensen et al. 2011: 5-6):

1. Et paradigme har på et givet synkront stadie et lukket inventar². Fx er der i det franske tempusparadigme bl.a. følgende usammensatte former svarende til præsens, perfektum og futurum: *chante* 'synger', *chanta* 'sang', *chantera* 'vil synge'.
2. Et paradigme har et domæne som er paradigmets syntagmatiske kontekst.
3. Paradigmet har en ramme der udtrykker det fælles grammatiske indhold i forhold til hvilket de enkelte medlemmer af paradigmet karakteriseres i opposition til hinanden. Rammen er sprogspecifik, og svarer derfor ikke til begrebet 'cognitive networks' (Croft 2001, Croft & Cruse 2004). Hvis vi atter eksemplificerer med det moderne

1 Vi bruger termen *konstruktion* i en teknisk betydning. For os er en konstruktion et komplekst tegn med intern syntaks og med specifikt indhold. Konstruktionens grammatiske status er bestemt af dens position i et givet paradigme på et givet synkront stadie. Dette er en væsentlig forskel i forhold til 'Construction Grammar' (fx Goldberg 1995) og 'Radical Construction Grammar' (Croft 2001).

2 Paradigmer vil ofte ændre deres inventar over tid, hvorfor det er nødvendigt at definere et paradigme på et specificeret synkront tidspunkt. Eftersom sprog til stadighed undergår ændringer, er det ikke uproblematisk at identificere et synkront snit for et givet paradigme uden fare for cirkulær argumentation. Vores paradigmeopstilling gælder for moderne standardfransk.

franske tempusparadigme, er dette paradigmes ramme 'tempus' som specificeres af bl.a. ovennævnte tre tempora, i modsætning til f.eks. dansk, der ikke har en specifik futurumsform.

4. Valget mellem paradigmets medlemmer er obligatorisk i den forstand at i en given syntagmatisk kontekst (domænet) skal sprogbrugeren vælge et medlem fra inventaret. På fransk skal der i en sætning med finit verbal således vælges mellem tempusformerne.
5. Et paradigme er altid asymmetrisk opbygget, ét medlem er umarkeret mens andre er mere eller mindre markerede. På fransk er præsens den umarkerede form; den kan optræde i såvel perfekte som imperfektive kontekster, og kan bl.a. have følgende grammatiske indhold: nutid, sædvane, progressivitet, nær fortid, nær fremtid. I forhold til præsens er perfektum og futurum markerede medlemmer af tempusparadigmet, idet de er begrænsede såvel hvad angår den kontekst de kan optræde i, som i forhold til deres grammatiske betydning.

Det fremgår af det forudgående at domænet definerer paradigmet på udtryksplanet, mens rammen definerer paradigmet på indholdsplanet. Et paradigme består af et udtryk parret med indhold, i overensstemmelse med den danske funktionelle grammatiktradition, (se fx Engberg-Pedersen et al. 1996). De to paradigmer vi vil fremstille i det følgende vedrører moderne standardfransk.

2.2. Grammering og regrammering

I Nørgård-Sørensen et al. (2011: xi) argumenteres der for at grammatikalisering altid forudsætter at der sker en paradigmatiske organisering af de enheder der grammatikaliseres. Vi følger Henning Andersens terminologi for at kunne skelne mellem de forskellige grammatikaliseringsprocesser, nemlig de tilfælde hvor en ikke-grammatisk størrelse bliver grammatisk: **grammering**; og de tilfælde hvor en grammatisk størrelse ændrer status inden for grammatikken: **regrammering**. Grammering og regrammering er begge resultater af **reanalyse**.

Med termen reanalyse henviser vi til at en given streng analyseres på en ny måde i forhold til tidligere på grund af strukturel tvetydighed. En reanalyse sker altid på indholdssiden, og viser sig ikke nødvendigvis som en formændring. Sprogbrugeren fortolker indholdet af et udtryk først som A, siden B (grammering), og eventuelt C (regrammering). Reanalysen medfører en overførsel fra leksikon (A) til første paradigme i B, evt. videre til et andet paradigme i C.

3. Verbet *voir* indgår i flere paradigmer

I det følgende præsenterer vi to eksempler på grammering og regrammering med henblik på at illustrere vores brug af paradigmebegrebet og påvise hvordan samme verbale rod kan indgå i forskellige paradigmer. Dvs. det er konstruktionsniveauet der paradigmatiseres, ikke valensniveauet. Det er vores påstand at man opnår en bedre forståelse og en klarere fremstilling af komplekse forhold gennem den paradigmatiske analyse. Vi har som illustration valgt verbet *voir* som repræsentant for perceptionsverber. Perceptionsverberne er interessante fordi de har en mangfoldig syntaktisk struktur, og fordi de er stærkt polysemiske. Verbet *voir* er særligt interessant fordi det indgår i forskellige paradigmatiske sammenhænge, nemlig i præsentativparadigmet (3.2), og i progressionsparadigmet (3.3). Disse paradigmer er opstået som reanalyser af verbets valensmuligheder, der beskrives i 3.1.

3.1. Valensmuligheder for perceptionsverber illustreret ved *voir*

Perceptionsverberne udtrykker på én gang konkrete fysiske og abstrakte kognitive perceptioner. *Voir* kan følges af flere komplementtyper end de øvrige sanseverber, jf. skema 1 (Willems & Defrancq 2000: 10). Vi vil her se på de fire verbalholdige komplementer som ligger tæt op ad hinanden i anvendelse, men med signifikante forskelle. Det drejer sig om valenstyper der reanalyseres til konstruktionstyper. Dvs. at det er konstruktionstyperne der gennem reanalyse opnår et grammatisk indhold i sig selv. Som dele af grammatikken kan de derfor med fordel beskrives paradigmatiske.

Nominalsyntaxme	Infinitivneksus	Præsens participium	Deiktisk relativsætning ³	Kompletivsætning
<i>Il voit le naufrage</i>	<i>Il voit le bateau couler (=1)</i>	<i>Il voit le bateau coulant</i>	<i>Il voit le bateau qui coule (=2)</i>	<i>Il voit que le bateau coule (=3)</i>
Han ser skibsforslet	Han ser skibet forlise	Han ser skibet i færd med at forlise	Han ser skibet som forliser	Han ser at skibet forliser

Skema 1. Perceptionsverbets komplementeringskonstruktioner.

Vi har i tidligere arbejder (Leth Andersen & Schøsler 2002, Kragh 2009) vist hvordan *voir*'s polysemi indebærer at det optræder med både direkte fysisk betydning (eksempel (1) og (2)), indirekte fysisk betydning (3) og kognitiv betydning (4):

3 Betegnelsen deiktisk relativsætning er introduceret af Cadiot (1976) og Benzakour (1984), for yderligere beskrivelse på fransk og italiensk, se Kragh & Strudsholm (2011).

- (1) Il voit le bateau couler
- (2) Il voit le bateau qui coule
- (3) Il voit que le bateau coule
- (4) Il voit que le bateau a coulé
‘Han ser (=forstår) at skibet er forlist’

Vi vil i første omgang skelne mellem tre komplementer der er udfyldt af et NP, og tre der er udfyldt af et VP. Første type er opstillet i skema 2 under punkt 1, 2 og 3, anden type i skema 2 under punkt 4, 5 og 6. Første type er karakteriseret ved at vi har et NP som kerne med mulige attributive led, og anden type består af en neksusforbindelse. Vi vil i det følgende koncentrere os om type 2, som alle er neksuskonstruktioner.

Præsens participiumskonstruktionen optræder i vores skemaer, men den har aldrig været særlig produktiv og eksisterer næsten ikke i moderne fransk. Det menes at konstruktionen er opstået som en latinisme der aldrig har fundet større udbredelse (Hatcher 1944). Vi opfatter i overensstemmelse med Hatcher (1944) konstruktionen som en forgænger for type 6, den deiktiske relativsætning, og disse to skal derfor ikke karakteriseres synkront over for hinanden.

3.1.1. *Infinitivneksus*

Perceptionsverbum + infinitivneksus indeholder én proposition⁴, hvilket medfører syntaktisk afhængighed mellem de to enheder (se eksempel (1)). Man kan fokusere såvel infinitivneksusens subjekt (5) som sætningsstammens subjekt (6):

- (5) C’est le bateau qu’il voit couler
‘Det er skibet som han ser forlise’

4 Vi anvender begrebet i overensstemmelse med (Togebv 2013): “En talehandling består i situering af et udsagn (en proposition), som selv består i udsigelse (ved hjælp af neksusforbindelsen) af realitetsværdien af et sagforhold (state of affaires [sic!]), som selv består af omsagnet (prædiketet) om de emner hvorved den omtalte situation (ved nominaler) forankres til virkeligheden på den ene eller anden måde”.

- (6) C'est lui qui voit couler le bateau
'Det er ham som ser skibet forlise'

Infinitivneksusen udtrykker samtidighed med sætningsstammens verbum. Da verbalformen er infinit, er der ingen restriktioner med hensyn til tempus eller aspekt. Der er heller ingen restriktioner på Aktionsart:

- (7) Je vois le gaz invisible tuer les moutons (telisk)
'Jeg ser den usynlige gas dræbe fårene'
- (8) Je vois les moutons brouter (atelisk)
'Jeg ser fårene græsse'

Selvom infinitivneksusen kan kløves, kan man kun stille ét spørgsmål til helheden: *Tu le vois faire quoi?* ('Hvad ser du ham gøre?'). Imidlertid betyder det ikke at en infinitivneksus udtrykker en holistisk perception af objektet og aktiviteten. Vi er enige med Hatcher (1944) ifølge hvem objektet og aktiviteten perciperes i to omgange, og vi opfatter kløvningsmuligheden som et indicium på dette. Hatchers analyse er rent indholdsbaseret, men vi mener at indholdsanalysen formelt støttes af det forhold at man ved infinitivneksus har mulighed for at ændre rækkefølgen af dens elementer: *Il voit couler le bateau/il voit le bateau couler*. Når infinitiven står forrest, er det aktiviteten der informationsstrukturmæssigt er det primære. Når objektet står forrest, er dette primært.

3.1.2. Deiktisk relativsætning

Den deiktiske relativsætning har et relativt begrænset anvendelsesområde. Den udgør sammen med sin sætningsstamme én proposition hvilket medfører syntaktisk afhængighed mellem de to enheder (se eksempel (9)). Bisætningens subjekt (*qui*) kan ikke sættes i fokus og antecedenten (*le*)⁵ kan ikke 'raises' til sætningsstammen i en fokuskonstruktion, og subjektet i sætningsstammen kan ikke kløves. Der kan ikke stilles spørgsmål til de enkelte dele (*Qu'est-ce tu vois?* 'Hvad ser du?' – *qu'est-ce qu'il fait?* 'Hvad laver han?'), men kun ét spørgsmål til helheden: *Tu le vois (en train de) faire quoi?* ('Hvad ser du ham være i færd med at gøre?').

5 Formen *lui* er den ubundne variant til *le* der bruges i en kløvningskonstruktion.

- (9) Il le (= le bateau) voit qui coule
 ‘Han ser det (=skibet) som forliser’
- (10) *C’est lui (= le bateau) qu’il voit qui coule⁶
 ‘Det er det (=skibet) som han ser, som forliser’
- (11) *C’est lui (= il) qui le voit qui coule⁷
 ‘Det er ham som ser det som forliser’

Der er krav om samtidighed mellem sætningsstammen og den deiktiske relativsætning. Der er ingen restriktioner vedrørende Aktionsart, men krav om imperfektivt aspekt idet kun præsens og imparfait anvendes (Kragh & Strudsholm 2011: 206-208). Den deiktiske relativsætning udtrykker progressivitet, jf. Kragh & Schøsler (2014, 2015). Med progressivitet mener vi at en given handling eller aktivitet anskues i sit forløb⁷.

Der er enighed blandt forskere om at det er et særtræk ved den deiktiske relativsætning at perceptionen er holistisk, hvilket betyder at objektet perciperes samtidigt med at den aktivitet objektet indgår i, perciperes (Kragh & Schøsler 2014, 2015). Indholdsmæssigt betyder det at der er større kohæsion mellem objektet og aktiviteten end det er tilfældet ved infinitivneksus. Formelt viser det sig ved at vi ikke kan fokusere eller kløve de to dele.

6 Eksemplerne (10) og (11) er ugrammatiske, og tilsvarende konstruktioner har vi ikke kunnet finde i Google.

7 Se Squartini (1998), Kragh (2009), Kragh & Schøsler (2015: 266-267).

3.1.3. Konklusion på valensmuligheder for perceptionsverbet *voir*

De forudgående betragtninger fører til opstilling af følgende oversigt over perceptionsverbets *voir*'s valensmuligheder:

Konstituent	Udtryk	Indhold
1. NP	<i>Voir</i> + NP Fx <i>Il voit le naufrage</i> 'han ser skibsførliset'	+fysisk perception +samtidig
2. NP med Kompletivsætning efter <i>voir</i> i kognitiv betydning	<i>Voir</i> (=comprends) + NP (kompletivsætning) Fx <i>Il voit que le bateau a coulé</i> 'Han ser (=forstår) at skibet er forlist' (=4)	- fysisk perception - samtidig
3. NP med Kompletivsætning	<i>Voir</i> + NP (kompletivsætning) Fx <i>Il voit que le bateau coule</i> 'Han ser at skibet forliser' (=3)	+ fysisk perception + samtidig
4. Neksus: Præsens participiums-konstruktion	<i>Voir</i> + VP (NP + præsens participium) Fx <i>Il voit le bateau coulant</i> 'Han ser skibet i færd med at forlise'	+fysisk perception + samtidig +progression én proposition +holistisk perception
5. Neksus: Infinitiv	<i>Voir</i> + VP (NP + infinitiv) Fx <i>Il voit le bateau couler</i> 'Han ser skibet forlise' (=1)	+fysisk perception +samtidig +/-progression én proposition -holistisk perception
6. Neksus: Deiktisk relativsætning	<i>Voir</i> + VP (NP + deiktisk relativsætning) Fx <i>Il voit le bateau qui coule</i> 'Han ser skibet som forliser' (=2)	+fysisk perception +samtidig +progression én proposition +holistisk perception

Skema 2. Perceptionsverbet *voir*'s valensmuligheder.

Komplementtyperne 1, 2 og 3 er i skemaet kun medtaget for at illustrere det omfattende spektrum af komplementmuligheder som efter vores opfattelse bliver mere overskueligt når det opstilles skematisk. Nominalsyntaxen kan have et prædikativt substantiv⁸ som kerne. Komplementtype 3, kompletivsætningen, udtrykker to propositioner, hvilket vi fortolker således at der er mindre kohæsion mellem sætningsstammen og kompletivsætningen end ved de to andre konstruktioner. Der er ikke tale om en holistisk perception⁹. I type 4 er der

8 Et prædikativt substantiv er et substantiv der ligesom verber, har en valensramme, jf. Togeby (1994).

9 Kompletivsætningen efter *voir* i kognitiv betydning (type 2) har en række træk der adskiller den fra kompletivsætningen efter *voir* i fysisk betydning (ingen samtidig, ingen restriktioner på tempus og aspekt og den udtrykker kun én proposition). Det sidste træk viser konstruktionstypens tilhørsforhold i et andet paradigme, nemlig paradigmet for modalitet (jf. Kragh 2009: 206) ligesom menings-ytringsverber (*je pense... je crois...*). Modalitetsparadigmet vil ikke blive behandlet i denne fremstilling, men vi kan præcisere at i modalitetsparadigmet ændres relationen mellem hovedsætningen og bisætningen på en måde der øger bisætningens semantiske tyngde i forhold til hovedsætningen. Derved bliver det styrende verbum sekundært og bisætningens indhold primært. Lignende ændringer vil vi se i de følgende sektioner.

tale om den uproduktive præsens participiumskonstruktion hvor participiet, der fungerer som verbal til NP'et, understreger en igangværende handling.

De to andre produktive verbalholdige komplementtyper, type 5 og 6, deler visse træk idet de begge udtrykker én proposition, hvilket vi fortolker som at der er syntaktisk afhængighed mellem konstruktionens to dele. Den deiktiske relativsætning adskiller sig ved at den udtrykker en holistisk perception samt progression. Den adskiller sig desuden fra kompletivsætningen ved sine tempusrestriktioner, hvorved den deiktiske relativsætning er den mest markerede konstruktion i forhold til infinitivneksus og kompletivsætning.

Vi har set ovenfor, at man ved *voir* + infinitivneksus kan sætte fokus på subjektet for infinitiven ved at trække den ud af sin neksus¹⁰. Vi har set at dette ikke var muligt ved den deiktiske relativsætning. Det har vi opfattet som tegn på en holistisk perception i forbindelse med den deiktiske relativsætning.

I forbindelse med den deiktiske relativsætning er der sket en regrammering (se 2.2), idet relativsætningen har skiftet status i forhold til sin antecedent. For en nærmere gennemgang af reanalysen og den derved opståede regrammering af relativsætningen henvises til Kragh & Schøsler (2014). Vi har en udvikling fra en underordnet relativsætning (A) til en deiktisk relativsætning (B), hvorved vi går fra at relativsætningen er en underordnet del af et NP til at være en neksuskonstruktion, jf. Andersen (2006: 232-233) der beskriver en grammering som: "a change by which an expression through reanalysis is ascribed grammatical content". Dette kan påvises ved at antecedenten kan tage form af et personligt pronomen (Furukawa 2005: 99). Eksempel 2 kan reformuleres til

- (12) Il le voit qui coule
 'Han ser det (=skibet) som forliser'

Ved regrammering (C) reanalyseres den deiktiske relativsætning som en konstruktionstype der kan bruges i flere kontekster med et specifikt grammatisk indhold. Det grammatiske indhold er den holistiske perception og progressivitet. Som konsekvens af progressiviteten opstår der tempusrestriktioner på konstruktionen der kun bruges i præsens og imparfait, dvs. i durativt aspekt.

10 Det forekommer os at vores argumentation støttes af Tesnière (1988 [1959]) som mener at infinitivneksusen er en valensforøgende konstruktion i forhold til et givet sagforhold. Dvs. den væsentlige information i (8) er *Les moutons mangent l'herbe* 'Fårene spiser græs', hvortil tilføjes en observatør, hvilket giver en valensforøgelse: *Je vois les moutons manger l'herbe* 'Jeg ser fårene spise græs'. Tesnière kommer i sin analyse ikke ind på den deiktiske relativsætning.

Derved bliver konstruktionen markeret i forhold til infinitivneksus. Den deiktiske relativsætning indgår i flere (grammatiske) paradigmer, hvoraf vi i det følgende vil behandle to.

3.2. *Præsentativparadigmet*

Fransk har et system af præsentativkonstruktioner som vi vil fortolke som et paradigme. Disse har som funktion at introducere en nominal størrelse der fungerer som objekt eller prædikat for præsentativets verbalform, og tiltrække modtagerens opmærksomhed på denne størrelse. Vores fremstilling tager udgangspunkt i Riegel et al. (1999: 453-457), der opstiller følgende typer:

- et verbum, enten en form af *être*, *avoir* eller fossilerede imperativer af verbet *voir* (*voici* og *voilà*) fulgt af et nominalsyntaxme eller et pronomen: *Voici/voilà/il y a Pierre/un bateau/quelqu'un*¹¹ ‘Se/der er Pierre/et skib/nogen’
- *Voici/voilà* + en nominal ledsætning¹²: *Voici/voilà que le bateau coule* ‘Her er at skibet forliser’, dvs. ‘Se at skibet forliser’, evt. reduceret til en infinitiv: *Voici/voilà comment faire* ‘Her er hvordan gøre’, dvs. ‘Se hvordan man skal gøre’
- *Voici/voilà* + pronominal relativsætning: *Voici/voilà qui me convient parfaitement* ‘Her er hvad mig passer godt’, dvs. ‘Se hvad der passer mig godt’

Vi opfatter disse størrelser som medlemmer af et paradigme, nemlig præsentativparadigmet, der har som grammatisk indhold at præsentere noget nyt (rematisk) eller introducere noget nyt om noget allerede kendt. Det er karakteristisk for præsentativfunktionen at den udelukker negering af det præsenterede. Det er vores hensigt at udvide dette paradigme med *voici/voilà* + deiktisk relativsætning. *Voici/voilà* er fossilerede imperativformer af verbet *voir* som er grammatikaliseret som fokusmarkører (Kragh & Strudsholm 2013: 213-216) hvilket implicerer at verbets leksikalske betydning er afbleget, at vægten forskydes til objektet for verbet, ligesom det er tilfældet for de andre

11 I overensstemmelse med traditionen inddrager (Riegel et al. 1999) også typen *C'est*, som vi her ser bort fra, da dens anvendelse adskiller sig markant fra de andre og derfor ikke er relevant i denne forbindelse.

12 Denne konstruktion findes desuden med *Il y a* i talesprog i spørgekonstruktioner: *Qu'y a-t-il? – Il y a que je me suis trompé.*

præsentativer *fx il y a x qui*. I det følgende vil vi karakterisere de forskellige former (*voici/voilà, il y a og il est*) over for hinanden og argumentere for inkluderingen af *voici/voilà* + deiktisk relativsætning, som ikke normalt inkluderes i denne sammenhæng.

3.2.1 *Voici/voilà*

Voici/voilà er ubøjelige. De kan anvendes uden formelt objekt, men pragmatisk forudsættes det at der findes et objekt som ikke behøver at være ekspliciteret. *Voici/voilà*-præsentativet har det videste anvendelsespotentiale (det er det umarkerede medlem af paradigmet) og kan følges af såvel NP som kompletivsætninger, spørgeledsætninger, infinitivsyntagme, en komparativ eller superlativ:

- (13) *Voici plus intéressant/voilà le plus beau de l'histoire*
 'Her er mere interessant/se det bedste ved historien', dvs. 'Se her er det mest interessante/ bedste ved historien'
- (14) *Voilà que le bateau coule*
 'Se at skibet forliser'

Udtrykket er umarkeret i forhold til progression, i (13) er der ingen progression, mens (14) kan fortolkes som progressiv.

3.2.2. *Il y a*

Il y a kan bøjes i tempus og modus. Konstruktionen kan ikke stå alene og følges oftest af noget indefinit:

- (15) *Il y a quelqu'un/un bateau/un soir*
 'Der er nogen/et skib/en aften'

hvorimod et bestemt substantivsyntagme er problematisk alene:

- (16) ? *Il y a Jaques*

men

- (17) *Il y a Jaques dans la rue*
 'Der er Jacques i gaden'

Udsagnet udtrykker ikke progression.

3.2.3. *Il est*

Il est kan bøjes i tempus og modus. Konstruktionen er fossiliseret og er ikke længere et produktivt medlem af præsensparadigmet. Den kan ikke stå alene og anvendes mest i tidsudtryk:

- (18) Il est cinq heures/il est minuit
‘Klokken er fem/det er midnat’

samt arkaiserende til at introducere eventyr:

- (19) Il était une fois une petite fille de village
‘Der var en gang en lille landsbypige’

Udsagnet udtrykker ikke progression.

3.2.4. *Voici/voilà + deiktisk relativsætning*

Det er interessant at konstatere at Riegel et al. (1999) fortolker anvendelsen af *voici/voilà* + deiktisk relativsætning som en særانvendelse af præsens i kløvningsfunktion. Deres analyse forudsætter at relativsætningen er underordnet og ikke deiktisk, hvilket vi mener den er (jf. sektion 3.1.3). Imidlertid viser eksemplerne fra Riegel et al. (1999: 456) at det faktisk drejer sig om deiktiske relativsætninger, idet antecedenten kan være et personligt pronomen, jf. sektion 3.1.3, som i eksempel (21):

- (20) Voici/voilà le bateau qui coule
‘Se skibet der forliser’
- (21) Le voici/voilà qui coule
‘Se det (=skibet) som forliser’

Vi opfatter derfor analysen hos Riegel et al. (1999) hvad angår relativsætnings-typen som ukorrekt, men samtidig som en bekræftelse af vores eget forslag om at *voici/voilà* + deiktisk relativsætning skal inkluderes i præsensparadigmet. Specifikt for denne præsens-type er at den har en progressiv betydning (Kragh & Schøsler 2014, 2015) svarende til *se skibet der er ved at forlise*.

3.2.5. Konklusion på præsentationsparadigmet

De forudgående overvejelser fører til opstilling af følgende paradigme for præsentationskonstruktioner:

Domæne	V + NP/VP	
Ramme	Præsentation	
Paradigmemedlemmernes udtryk	Eksempel	Indhold
1. <i>Voici/voilà</i> + NP + nominal ledsætning (evt. reduceret til infinitiv) + pronominal relativsætning umarkeret	<i>Voici/voilà Pierre/un homme</i> 'Se Pierre/en mand' <i>Voici/voilà que le bateau coule</i> 'Se at skibet forliser' <i>Voici/voilà comment faire</i> 'Se hvordan man skal gøre' <i>Voici/voilà qui me convient parfaitement</i> 'Se hvad der passer mig godt'	Præsentation af en situation/aktivitet ± progression
2. <i>Il y a</i> markeret	<i>Il y a un homme/Pierre dans la rue</i> 'Der er en mand/Pierre på gaden'	Præsentation af en situation - progression
3. <i>Il est</i> markeret (fossileret)	<i>Il est cinq heures</i> 'Klokken er fem' <i>Il était une fois une petite fille...</i> 'Der var engang en lille pige'	Præsentation af en situation - progression
4. <i>Voici/voilà</i> + deiktisk relativsætning markeret	<i>Voici/voilà le train qui arrive</i> 'Se toget der ankommer' <i>Le voici/voilà qui arrive</i> 'Se det (=toget) som ankommer'	Præsentation af en situation/aktivitet + progression

Skema 3. Præsentationsparadigmet.

De fire typer har vidt forskellige funktioner, hvilket viser sig i klare distributionsforskelle. Type 1 har den bredeste anvendelse og er derfor i skemaet noteret som umarkeret i forhold til de øvrige medlemmer af paradigmet. Kun type 2 og 3 kan bøjes. Type 2 og 3 udtrykker ikke progression, mens type 1 er umarkeret over for denne aspektuelle valør. Type 4 er den eneste der specifikt udtrykker progression, hvilket gør den markeret.

Vi mener at man kan fortolke type 4 som en reanalyse af type 1. Det vil sige at type 4 er opstået som en specialisering af type 1. I kraft af at den deiktiske relativsætning udtrykker progressivitet, er et sekundært træk ved denne type blevet reanalyseret som et primært træk, hvilket svarer til en regrammering (jf. sektion 2.2). Man kan diskutere hvilken præsentation der er den mest hensigtsmæssige: at isolere *voici/voilà* + deiktisk relativsætning som en type for sig (type 4), eller som en særlig undertype af type 1. Paradigmet viser det hensigtsmæssige i at isolere type 4.

3.3. Progressivitetsparadigmet

Fransk tempus-, aspekt- og moduskategori omfatter progressive former som i modsætning til andre sprog, fx engelsk, aldrig er obligatoriske. Vi vil i vores fremstilling illustrere progressivitet i præsens (afsnit 3.3.1), men det findes

også i fortid, udtrykt ved imparfait. *Être en train de* + infinitiv (afsnit 3.3.2) er en progressiv verbalperifrase som ikke er fuldverbum, men grammatikaliseret til hjælpeverbal og vores pointe er, at *je vois/voici/voilà*, når de følges af en deiktisk relativsætning (afsnit 3.3.3), tilsvarende er grammatikaliseret som progressivt hjælpeverbal med afbleget leksikalsk betydning. Konstruktionens indhold er karakteriseret ved en valensforøgelse, markeret progressiv betydning og holistisk vision.

3.3.1. *Præsens*

Præsens er den umarkerede form der udtrykker såvel progressive som ikke-progressive aktiviteter. Riegel et al. (1999: 296) gør opmærksom på, at engelsk *be + ing* ikke altid kan oversættes med en tilsvarende progressiv perifrase på fransk. Fx er den engelske sætning *I'm singing in the rain* unaturlig på fransk med en progressiv perifrase:

- (22) ? Je suis en train de chanter sous la pluie
? 'Jeg er i gang med at synge i regnen'

Derimod er den naturlig med en præsensform, der dermed viser sig som den umarkerede form i forhold til den progressive perifrase *être en train de* + infinitiv:

- (23) Je chante sous la pluie
'Jeg synger i regnen'

En sætning i præsens kan altså både have en ikke-progressiv betydning, som illustreret i (24) og en progressiv betydning, som vi ser i (23) og (25):

- (24) Le gaz bleu/invisible tue les moutons
'Den blå/usynlige gas dræber fårene'

- (25) Le gaz bleu/invisible se propage
'Den blå/usynlige gas breder sig'

3.3.2. *Être en train de*

Fremstillinger af aspekt i fransk inkluderer *être en train de* som en progressiv perifrase hvormed menes at *être en train de* + infinitiv er blevet grammatikaliseret til at angive progressivitet og dermed har mistet sin oprindelige leksikalske betydning:

- (26) Le gaz bleu/invisible est en train de se propager
 ‘Den blå/usynlige gas er i færd med at brede sig’

Grammatikaliseringen manifesterer sig ved at man ikke kan pronominalisere eller modificere *train*:

- (27) * Le gaz bleu/invisible est en cela (cela = train)...
 ‘Den blå/usynlige gas er i den’
- (28) * Le gaz bleu/invisible est en un train bleu...
 ‘Den blå/usynlige gas er i en blå færd’

Det er vores hensigt at påvise, at noget tilsvarende gælder for konstruktionen *Je vois/voici/voilà* + deiktisk relativsætning. Som anført ovenfor (sektion 3.3.1) er perifraserne ikke obligatorisk, og den kan ikke anvendes i alle tilfælde.

3.3.3. Deiktisk relativsætning

I Kragh & Schøsler (2014, 2015) har vi fremsat argumenter for vores fortolkning af den deiktiske relativsætning som en markeret progressiv variant og præsenteret argumenter der redegør for forbindelsen mellem den progressive aspektuelle værdi og den deiktiske relativsætnings pragmatiske egenskaber. Den deiktiske relativkonstruktion præsenterer en holistisk, progressiv vision af en aktivitet. Den holistiske vision er ikke forbundet til en specifik del af konstruktionen og er ikke en direkte konsekvens af nogen af komponenterne, matrixverbalet/præsentativet, relativpronomet, det direkte objekt mv. Det progressive aspekt kan heller ikke udledes direkte af nogen af konstruktionsdelene. Den første reanalyse ændrer relativsætningens status fra underordnet til at være en del af en neksuskonstruktion med gensidig afhængighed mellem konstruktionens dele. Efterfølgende reanalyseres den deiktiske relativsætning til at være medlem af det progressive paradigme (B > C), dette er en regrammering (jf. sektion 2.2), dvs. “a change by which a grammatical expression through reanalysis is ascribed different grammatical content (change within and among grammatical paradigms)” (Andersen 2006: 233). Denne proces omfatter en forudgående reanalyse af relativsætningen fra A til B, som beskrevet ovenfor og i Kragh & Schøsler (2014).

To argumenter støtter vores analyse af den deiktiske relativsætning som progressiv perifraser: den synkrone paradigmatiske analyse på standardfransk og en diatopisk analyse der omfatter frankofone varianter og fransk kreolsk.

Argument 1: Spørgsmålet drejer sig om hvorvidt *voir*, *voici/voilà* bevarer en perceptionsbetydning eller om det leksikalske verbale element har mistet sin oprindelige leksikalske værdi. Eksemplerne (29) og (30)¹³ viser at *voir* kan kombineres med et komplement hvis subjektsreferent ikke er synlig, uden at konstruktionen skal fortolkes kognitivt:

- (29) Je vois le gaz bleu/invisible qui se propage/tue les moutons
 ‘Jeg ser den blå/usynlige gas som breder sig/dræber fårene’
- (30) Voici/voilà le gaz bleu/invisible qui se propage/tue les moutons
 ‘Se den blå/usynlige gas som breder sig/dræber fårene’

Vi opfatter denne konstruktionsmulighed som bevis for at verbet har mistet leksikalsk værdi, mens det progressive træk er blevet grammatikaliseret. *Voir/voici/voilà* får herved funktion af hjælpeverbal mens verbalet i komplementet får status af hovedverbal. Den grammatiske effekt er dels at verbet får progressiv værdi, dels at der tilføjes en ekstra agent der er forskellig fra den iboende agent i *voir/voici/voilà*, hvilket af andre forskere beskrives som en valensforøgelse (se fx Tesnière 1988 [1959]), jf. fodnote 10.

Argument 2: Et antal progressive varianter overlever i fransk uden for Frankrig (kreolsprog og canadisk fransk). Vi har i vores undersøgelser (Kragh & Schøsler 2015) påvist at disse frankofone varieteter har udviklet progressive former fra de deiktiske relativkonstruktioner. Det er en uafhængig bekræftelse af, at når en oprindeligt underordnet relativsætning reanalyseres som en deiktisk relativsætning, opnår den en valør af progressivt aspekt.

13 Disse eksempler er inspireret af Boye (2002: 27) og Vikner (2014: 180).

3.3.4. Opsummering med paradigme

De forudgående overvejelser fører til opstilling af det progressive paradigme:

Domæne	V1 (+V2), S1 (S1=S2/S2≠S2)	
Ramme	Progressivitet i fuldverbet	
Paradigmemedlemmernes udtryk og markerethedsrelation	Eksempel	Indhold
1. Præsens/imperfektum umarkeret	<i>Le gaz bleu/invisible tue les moutons</i> 'Den blå/usynlige gas dræber fårene' (=24) <i>Le gaz bleu/invisible se propage</i> 'Den blå/usynlige gas breder sig' (=25)	S1 ±progressivitet
2. <i>Être en train de</i> + infinitiv markeret i forhold til progressivitet	<i>Le gaz bleu/invisible est en train de se propager/tuer les moutons</i> 'Den blå usynlige gas er i færd i med at brede sig' (=26)	S1=S2 +progressivitet
3. <i>Je vois/voici/voilà</i> + deiktisk relativsætning markeret i forhold til progressivitet	<i>Je vois le gaz bleu/invisible qui se propage/tue les moutons</i> 'Jeg ser den blå/usynlige gas som breder sig/dræber fårene' (=29) <i>Voici/voilà le gaz bleu/invisible qui se propage/tue les moutons</i> 'Se den blå/usynlige gas som breder sig/dræber fårene' (=30)	S1≠S2 → valensforøgelse +progressivitet holistisk vision

Skema 4. Progressivitet i fransk, progressive konstruktioner.

Paradigmet består af én umarkeret og to markerede konstruktioner der angiver progressivitet. I fransk er angivelse af progressivitet aldrig obligatorisk og præsens/imperfektum (jf. afsnit 3.3) kan altid bruges i stedet for en progressiv perifrase til at udtrykke progressivitet.

Konstruktionerne har følgende distinktive sproglige træk: antal af subjekter og reference for subjekterne (S1=S2 eller S2≠S2) og ±holistisk vision. Alle tre kan udtrykke progressivitet, men kun type 1 kan også udtrykke ikke-progressivitet. Type 1 adskiller sig fra de to andre ved kun at have ét subjekt. Type 2 har to subjekter der refererer til samme størrelse. Det er irrelevant for både type 1 og type 2 at inddrage begrebet holistisk vision. Type 3 har to subjekter, som har to forskellige referenter. Indholdet af konstruktion og dens valensforøgelse er at S1 har en holistisk vision af S2 og den aktivitet, som S2 er impliceret i.

4. Konklusion

Vi har i denne artikel forsøgt at illustrere og retfærdiggøre vores brug af paradigmebegrebet (sektion 1). Vi har analyseret nogle polyseme og multifunktionelle sproglige størrelser der er vanskelige at beskrive på en enkel og modsigelsesfri måde. Når sådanne størrelser skal analyseres, er der flere mulige tilgange. En udbredt tilgang består i at forsøge at identificere en kernefunktion

og aflede de forskellige betydninger og anvendelser af denne kernefunktion, typisk i et diakront perspektiv. En sådan tilgang, der fx er udbredt i studier af leksikalsk semantik og i grammatikaliseringsstudier, kan føre til uoverskuelige fremstillinger, hvor slutresultaterne af de forskellige udviklingstendenser ligger isoleret fra hinanden som endepunkter på en streng (se fx Ponchon 1994, Willems & Defrancq 2000). Vores tilgang er anderledes. Den hviler på en synkron paradigmatiske analyse af umiddelbart uoverskuelige og forskelligartede funktioner af former. I stedet for at gå ud fra at de forskellige funktioner kan føres tilbage til ét og samme princip, har vi valgt at adskille dem ud fra hvilke paradigmer de indgår i. Det er vores opfattelse at hvis man adskiller de forskellige kontekster (= domæner) som formerne optræder i, på basis af en omhyggelig synkron analyse, og fastslår hvilke semantiske felter de dækker (= rammer), kan man nå frem til en (forhåbentlig) modsigelsesfri og enklere beskrivelse. Ved at opstille sådanne synkrone paradigmer kan man opnå en forståelse af de forskellige netværk som binder de grammatiske størrelser sammen. Derved håber vi at undgå at sammenblande essentielt forskellige anvendelser af polyseme og multifunktionelle størrelser. Man kan efterfølgende anlægge en diakron vinkel ved at forbinde successive synkrone beskrivelser af de pågældende størrelser. Det har vi gjort i en række tidligere undersøgelser (se Kragh & Schøsler (2015)). I nærværende studie har vi ønsket at fokusere synkront på det metodologiske med henblik på at argumentere for at man med fordel kan benytte sig af paradigmebegrebet i grammatiske undersøgelser.

Henvisninger

- Andersen, H. (2006). Grammmation, regrammmation, and degrammmation: Tense loss in Russian, *Diachronica* 23(2), 231-258.
- Andersen, H.L. & L. Schøsler (2002). La complémentation, i H. Jansen, et al. (red.) *L'infinito & oltre. Omaggio a Gunver Skytte*. Odense: Odense University Press, 273-295.
- Benzakour, F. (1984). Les relatives déictiques, i G. Kleiber (red.) *Recherches en pragma-sémantique*. Paris: Klincksieck, 75-106.
- Boye, K. (2002). Den danske infinitivneksus – distribution, funktion og diakroni, *Danske studier* 97, 17-68.
- Cadiot, P. (1976). Relatives et infinitives «déictiques» en français, *DRLAV* 13, 1-64.
- Croft, W. (2001). *Radical construction grammar: Syntactic theory in typological perspective* Oxford: Oxford University Press.

- Croft, W. & D.A. Cruse (2004). *Cognitive Linguistics* Cambridge: Cambridge University Press.
- Engberg-Pedersen, E., et al. (red.) (1996). *Content, expression and structure: studies in Danish functional grammar*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Furukawa, N. (2005). *Pour une sémantique des constructions grammaticales. Thème et thémativité*. Bruxelles: De Boeck-Duculot.
- Goldberg, A.E. (1995). *Constructions: construction grammar approach to argument structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hatcher, A.G. (1944). Je le vois sourire; je le vois qui sourit; je le vois souriant. Part one, *Modern Language Quarterly* 5(3), 275-301.
- Kragh, K.J. (2009). Konstruktionsdannelse som grammering: en teoretisk udvidelse af begrebet grammatikalisering. Sanse- og meningsverbers syntaktiske konstruktionsudvikling i fransk, i E.S. Jensen, et al. (red.) *Ny forskning i grammatik* 16, 191-210.
- Kragh, K.J. & L. Schøsler (2014). Reanalysis and grammaticalization of constructions, i Coussé, E. & F. von Mengden (red.) *Usage-Based Approaches to Language Change*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 169-202.
- Kragh, K.J. & L. Schøsler (2015). Regrammation and paradigmization. Reanalyses of the deictic relative construction with progressive function in French, *Journal of French Language Studies* 25(2), 265-293.
- Kragh, K.J. & E. Strudsholm (2011). Deiktiske relativsætninger i fransk og italiensk, i P. Durst-Andersen & H.H. Müller (red.) *Ny forskning i grammatik* 18. Odense: Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 197-223.
- Kragh, K.J. & E. Strudsholm (2013). The relevance of deixis in the description of the predicative relative clause, i K.J. Kragh & J. Lindschouw (red.) *Deixis and pronouns in Romance languages*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 207-226.
- Lehmann, C. (1995). *Thoughts on Grammaticalization*. München & Newcastle: Lincom Europa.
- Lyons, J. (1968). *Introduction to theoretical linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nørgård-Sørensen, J., L. Heltoft & L. Schøsler (2011). *Connecting grammaticalization. The role of paradigmatic structure*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- Ponchon, T. (1994). *Semantique lexicale et sémantique grammaticale: le verbe faire en français médiéval*. Genève: Droz.
- Riegel, M., J.-C. Pellat & R. Rioul (1999). *Grammaire méthodique du français*. 5 udg. Paris: Presses Universitaires de France.
- Squartini, M. (1998). *Verbal periphrases in Romance: aspect, actionality, and grammaticalization*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Tesnière, L. (1988 [1959]). *Éléments de syntaxe structurale*. Paris: Éditions Klincksieck.
- Togeby, O. (1994). Kan komposita med prædikative substantiver som kerne have prædikatets subjekt som første led?, *LAMBDA* 20, 127-135.
- Togeby, O. (2013). Tekstteoriens grundantagelser, *MUDS* 14, 439-451.
- Vikner, S. (2014). Kan en konstituent være både subjekt og objekt på samme tid? – om indlejrede infinitivsætninger på dansk, i O. Togeby, S. Vikner & H. Jørgensen (red.) *Problemer og perspektiver i dansk syntaks – med Kristian Mikkelsen som anledning*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 171-191.
- Willems, D. & B. Defrancq (2000). L'attribut de l'objet et les verbes de perception, *Langue française* 127(1), 6-20.